

JOHANNIS ANAGNOSTIS, "DIIIGISIS PERI TIS TELEFTEAS ALOSEOS TIS THESSALONIKIS"

(Selânik'in Son Zaptı Hakkında bir Tarih)

Melek DELİLBAŞI

(Giriş)

Osmanlıların Balkanlardaki fütuhatının bir sonucu olarak Bizans İmparatorluğunun iktisadî ve stratejik bakımdan ikinci önemli şehri olan Selânik, daha I. Murad zamanında 1383-1387 yılları arasında dört yıl devamlı Türk hücum ve kuşatması altında kalmış ve 1387 yılında bir süre için Osmanlı hâkimiyetine geçmişse de, kesin olarak I. Bayezid'in hükümdarlığı zamanında 1394 yılında zaptedilmiştir¹. 1402 Ankara Muharebesinden sonra kardeşlerine karşı taht mücadelesinde İmparator Manuel'in desteğini sağlamak isteyen Süleyman Çelebi tarafından 1403 de VII. Johannes ile Gelibolu'da yapılan bir antlaşma ile Kartal, Pendik, Gebze, Silivri, Tesalya ile birlikte Selânik de Bizanslılara geri verilmiştir².

II. Murad zamanında Selânik tekrardan kuşatıldı. 1422 yazında Evrenos-
oğlu Burak Bey, Kassandra ve Kalamarya'ya kadar uzanmış, 1423 Mayısında ise Turahan Bey Mora'ya girmiştir.

Uzun süreden beri devam eden Türk hücumları ve şehirde başgösteren kıtlık sonucunda çaresiz kalan İmparator Manuel'in oğlu Selânik Despotu

1 Selânik'in münakaşalı olan Türkler tarafından ilk fetih tarihi için bak. H. İnalcık, Bayazid I, The Encyclopaedia of Islam, C. I. Dennis, *The Second Turkish Capture of Thessalonica* 1391-1394 or 1430?, BZ, 57 (1967) 53-61. A. Vakalopoulos, *Istoria tis Makedonias*, 56-63, Thessaloniki, 1969. J. W. Barker, *Manuel II Paleologus* (1391-1425), 446-453, New Jersey, 1969. Ş. Baştav, 16. *Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi* D.T.C. Fak. Yay. 49-50, Ankara, 1973.

2 Anlaşma üzerine ayrıntılı bilgi için bak. Dennis, *The Byzantin-Turkish Treaty of 1403* *Orientalia Christiana Periodica*, vol. XXXIII, 1967, 72-88, Barker, *Manuel II Paleologus*, s. 224-227n 43.

Andronikos, 7 Temmuz 1423 te bir miktar para karşılığında Şehri Venediklilere teslim eder. Bundan sonra Venedik, Selânik'in hukuki durumunu Sultan II. Murad'a tanıtmak için elçiler göndererek anlaşma yapmak istemişse de, İslâm hukukuna göre Şehri babadan kalma mülkü sayan Sultan Murad'ın bunları her defasında reddetmesi üzerine 1423-1425, 1425-1430 yılları arasında iki safhada devam edecek olan Osmanlı-Venedik savaşı patlak verdi³.

1430 yılı Şubat ayında Anadolu ve Balkanlarda siyasi durumunu kuvvetlendiren Sultan Murad, Selânik'in kesin olarak fethine karar vererek Edirne'den Serez'e geldi. Bu arada Selânik Başpiskoposu Simeon'un ölmüş olması Venedik baskısı altında ezilen halkın maneviyatını büsbütün bozmuştu.⁴

Türkler tarafından Selânik'in ikinci kez fethi hadisesini olayların görgü şahidi olan Johannis Anagnostis, kısaca "Diigisis" adıyla tanınan kroniğinde ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Kronik yazarının hayatı hakkında ancak kendi eserinden bazı bilgiler elde etmek mümkündür.

Hikâyesinin başlangıcında (Bölüm II, 486), muhtemelen hayalinde canlandırdığı şahsa⁵ hitabından anlaşıldığına göre, Anagnostis'in kendisi doğma büyüme Selâniklidir. Kroniğinde Selânik Başpiskoposu Simeon'a fazlaca yer vermesi, kiliseler ve manastırlar hakkında verdiği ayrıntılı bilgi ve İncil'den bazı nakillerde bulunması, bir din adamı olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Anagnostis, "Şehir Lâtin (Venedik) tahakkümünden çok çekti" (II, 487) demek suretiyle Venedik idaresinden pek memnun olmadığını belirtmesine

3 I. Anagnostis'in "Diigisis" adını taşıyan, Prof. Dr. Şerif Baştaş yönetiminde hazırladığım Doktora Tezinin "Giriş Kısmında" Selânik'in Venedik Hâkimiyetine geçmesi ve Osmanlı-Venedik Savaşı, Venedik Senatosu kararları, Morosini, Veniera, Zancaroula kodekslerine ve son tetkiklere dayanılarak ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu Bölüm ile Kroniğin, Bizans, Osmanlı ve Venedik kaynaklarıyla karşılaştırması bir süre sonra yayınlanacaktır.

4 Anagnostis'in, Diigisis'te dini bir terim olan Çoban veya Despot şeklinde bahsettiği Simeon, 1410 veya 1418 yılında Selânik Başpiskoposu olmuş, 1423'te Şehri teslim alan Venediklilerle iyi ilişkiler kurmuştur. Selânik'in Türkler tarafından zaptından 6 ay önce öldüğünde bu olay, halk tarafından gelecek kötülüklerin bir işareti olarak ve kendi günahlarının Tanrı tarafından cezalandırılması şeklinde kabul edilmiştir. Simeon hakkında ayrıntılı bilgi için bak. I. M. Funduli, *To Liturgikon Ergon Simeon tu Thessalonikis*, Selânik, 1966 ve aynı yazar, *Simeon Archiepiskopu Thessalonikis ta Liturgika Singrammata*, Selânik, 1968.

5 B. Laurdas, I. Tsaras'ın, I. Anagnostis, Diigisis adlı eseri için yazdığı eleştiride, Anagnostis'in, Diigisis'i ithaf ettiği şahsı, Kroniğin yazılma nedenini ve kısığını izah etmek için hayali olarak yarattığını ileri sürüyor. *Vivliothiki tis Bizantinis Thessalonikis*, Makedonika, 4 (1955-1960), 578.

rağmen, Venedik dostu olan Başpiskopos Simeon'u suçlayan Türk taraftarı Selâniklilere karşı onu savunmakta ve Tanrı tarafından gönderildikleri için (Venedikli) idarecilere karşı gelmemeyi ve onları sevmeyi öğretmesi nedeniyle de Simeon'u haklı bulmaktadır. Ayrıca, Venedik idaresinden hoşnut olmayan ve Şehri Türklere teslim etmek isteyen Selâniklilere, Sultan Murad, kuşatma sırasında hürriyet ve imtiyazlar vaad ederek teslim olunmasını teklif ettiği zaman, "Durum müsait ve size engel olacak kimse yok iken başkalarını suçladığımız şeyleri neden siz yapmadınız (VIII, 496) demek suretiyle de onları suçlar. Çağdaş diğer Bizans yazarları gibi, Anagnostis de vuku bulan bütün kötü hâdiselerin, Tanrı'nın onları cezalandırmak için kendi günahlarının sebep olduğuna inanmaktadır.

Selânik'in fethinden sonra, tutsaklar arasında bulunan Kronik yazarı, kadın ve çocuklar da dahil olmak üzere 7000 kişi olarak hesaplandıklarını, Şehrin dışındaki ordugâha sevk olunup, bağlı olarak çadırlara konulduklarını anlattıktan sonra (XIV, 510) oradaki esaret hayatını biraz mübalagalı fakat edebî bir şekilde kaleme alır. Sultan Murad'ın Şehrin yeniden inşası ve esirlerin serbest bırakılması kararını almasından sonra, bir çok Selânikliler gibi Anagnostis de fidye ödemek suretiyle hürriyetine kavuşur. Fakat daha sonra II. Murad'ın, bazı kiliseleri câmiye çevirmesi ve Selânik'e Vardâr Yenicesinden ve başka yerlerden gelen Türkleri yerleştirmesinden sonra hayal kırıklığına uğrayan Yazar "ümidimiz boşa çıktığı için geldiğimize biz de pişman olduk" şeklinde hislerini ifade etmektedir (XX, 526-527).

Anagnostis'in, pek çok olayı iyi hatırlamadığına bakılırsa, eserini Şehrin zaptından epey sonra yazmış olması gerekir. Nitekim 1453 yılının Ekim ayında Selânik Başpiskoposu Methodios'un, Aya Paraskevi kilisesinin bakımı, ayin ve kandil yakma işleriyle meşgul olmak üzere, 1432 de Başpiskopos Grigorios tarafından bu işlerle görevlendirilen Kastoryalı Odigitrianos ve iki oğlu Dimitris ve Iohannis'in görevlerine devamlarını onaylayan bir mektubu ile Kronikteki birkaç cümle arasındaki benzerlik ileri sürülerek, Yazarın Methodios'un mektubunu görmüş olduğu, dolayısıyla Diigisis'in 1453 ten sonra tamamlandığı iddia olunmaktadır⁶. Ayrıca 1453-1462 yılları arasında eserini yazmış olan ve Selânik'in 1430 da zaptı hadisesini Diigisis'e uygun olarak anlatan Dukas'ın⁷ Anagnostis'in eserini kullanması, Diigisis'in 1453'ten sonra yazılmış olduğu ihtimalini kuvvetlendirir.

6 Vakalopoulos, *Simvoli is tin Istorian tis Thessalonikis*, Grigorios Palamas, 20 (1936) 14. I. Tsaras, *Diigisis peri tis Telefteas Aloleos tis Thessalonikis*, s. 16-17, Selânik, 1958.

7 Ş. Baştav, *Türk Tarihi bakımından Dukas'ın Eserinin Değeri*, Türk Kültürü Araştırmaları, 1-2 (1965), 185.

Anagnostis'in Kroniğini, devrinin ilmî dili olan katharevusa ile yazmasından İncil'den ve klâsik yazarlardan nakillerde bulunmasından iyi bir eğitim görmüş olduğu anlaşılmaktadır.

Yazarın bizzat kendi gözlemlerine ve olayları yaşamış kimselerden duyduklarına dayanarak Selânik'in ikinci fethini yazmış olması, Kroniğe Türk tarihi açısından önemli bir kaynak niteliğini kazandırmaktadır. Diigisis'de Selânik'teki Venedik hâkimiyeti, Türk taraftarı Selâniklilerin tutumu ve Başpiskopos Simeon hakkında bilgi verilmek suretiyle, fetihten önce Şehrin siyasî görünümü ve halkın psikolojik durumu açık bir şekilde belirtilir. Sultan Murad'ın Şehri zaptetmesinden önce izlediği barışçı politika, kuşatmanın nasıl başladığı ve safhaları, fetihten sonra meydana gelen olaylar, yapılan tahrip, bir çok tutsakların fidyelerinin bizzat II. Murad tarafından ödenmek suretiyle serbest bırakılması ve Şehrin yeniden inşa edilmesi hakkında alınan karar, Yazar tarafından tarafsız bir şekilde anlatılır. Bazı mabetler ve Şehrin topografyası ile ilgili açıklamalar da önemlidir. Anagnostis'in, Selânik'in zaptından dolayı üzüntüsünü belirtmek için sarfettiği cümleler dışında, olayları objektif olarak yansıtmaya Diigisis'in bir kaynak olarak değerini arttırmıştır.

Diigisis'in bugüne dek, 1653 de Allatius (Simmikta), 1733'te Venedik Külliyesi, 1838'te Bekker (Bonn serisi), 1866'da Migne (Patrologia Graeca) neşirleri Lâtince çevirileriyle birlikte mevcuttur. Ayrıca I. Tsaras, Kroniği 1958'de Rumca tercümesi ile birlikte yeniden yayınlamıştır.

Burada Kronik, Bizans Yunancasından çevrilirken orijinal esere bağlı kalınmak suretiyle, karakteri ve Yazarın üslubu mümkün olduğu kadar belirlilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle çeviride tekrarlamalara ve Yazarın anlatımına sadık deyimlere rastlanacaktır.

SELÂNİK'İN SON ZAPTI HAKKINDA BİR TARİH

(Çeviri)

Önemli bir kimsenin ısrarlı isteği üzerine kısaca derlenmiş, son Selânik zaptı hakkında bir hikâye :

I

<483>⁹ Bir çok şey bize, bir çok defa, açık bir şekilde ruhunun çalışkan olduğunu gösterdi. İnsanların en iyisi ve en öğrenme aşıklısı, aynı

8 I. Tsaras, son zamanlarda Kroniğin yeni neşri için çalışmaktadır.

9 Bekker neşrinde geçen sahife numaraları < > içine alınmıştır.

şekilde önceleri ünlü olan Selânik şehrinde vuku bulanları mümkün olduğu kadar açık bir şekilde size bildirmemiz için göstermiş olduğun çaba ve sözleriyle bizi akıllıca teşvik etmiş olman nedeniyle hikâye-
<484> mizi göz önüne sermeye çalışacağız. Çünkü bu (ilgin) açık bir şekilde ruhunun gerekenleri öğrenmeye, susadığını ve insanları gerçekten daha iyiye götüren hikâye ve böyle sözler dinlemen, şimdiki ve gelecekteki değişmiyecek bilgilerin ruhunu tamamen sardığını gösteriyor.

Her ne kadar gayretin hayranlık uyandırıyor olsa da öyle zannediyorum ki en kudretli söz söyleyenlere ve her işten önce devamlı edebiyatla meşgul olanları bir kenara bırakarak, tedbirsizce bu (önemli) işi, tembel düşünceli olması sebebiyle hiç bir iyi şey kazanmak istemiyen, söz söylemede gerçekten cahil olan bana yüklemeni, aklı başında olan insanlar övgüye lâyık bulmıyabilirler. Öyle zannediyorum ki, arıların başlangıçta balın özünü acele ile ararlarken maruz kaldıkları şey, senin de başına geldi. Çünkü arıların güzel kokulu çiçeklerin yanlarından geçerek sert ve tamamen kokusuz olan otların üzerine konduklarını söylüyorlar. Fakat dostluk güç bir şeydir; çünkü yerleşmiş olduğu bütün insanlarda zorla her şeyi arkadaşlar için söylemeye ve yapmaya teşvik eder ve bütün övgüye lâyık şeyleri (dostlara) sunmayı alışkanlık haline getirmiştir. Bu (dostluk duygusu) seni, bizi ikna etmeye zorladı. Belki (tarihimizi) dinliyecek olanların bizi ünlü kılmalarını ve bu şekilde dostluğunla bizi memnun etmeyi istedin.

Ben, tehlikesiz olsun diye susmayı tercih edecektim. Ortada duran bu mesele benim kudretimi aştığından, tamamen haklı olarak
<485> (bundan) vazgeçecektim. Sana boyun eğmememin tehlikesini aklıma getirdiğimde, bu durum beni çaresizlik içinde kalmaya zorladı. Senin bu isteğini yerine getirmeye hazır olmam ve elimden geldiğince senin bu emrini tamamlamam gerektiğini düşündüm. Bunun üzerine, önceden teşebbüs etmeğe cüret edemediğim bu iş için senin arzuna istekli ve iyi niyetli göründüm. Parlak fikir ve söz söyleme kudreti için doğru yolu bulalım diye senin, bu işte bize dileklerinle yardımcı olman doğru olurdu. (Böylece) hem arzuna lâyık olalım hem de konuyu küçültmeyelim.

Bu bilgisizlikle dolu olan hikâyemizi okuyacak olanların, başkasının isteğine itaat ettiğimizi göz önüne alarak bizi affetmeye hazır olmalarını rica ederim. Çünkü, bu işe girişmekte sözlerimizin kudre-

tinden cesaret almadık. Bu işi haklı olarak tam olarak görmek isteyenler bizi suçlamasınlar; zira, bu işe girişmekle söz söylemeyi bildiğimizi ve bunları ilmi olarak kullandığımıza hiç inanmıyoruz. (Sadece) emir vermek suretiyle bizi suçlamayacak olanın buyruğuna ve bir kimsenin gücünü gerekli olan şeyler için göstermesinin suç olmayacağına dayandık. Çünkü eğer biri bütün kudreti ile söz söylemeğe teşebbüs eder, işitmeye lâyık olan şeyleri gösteriş için değil de sırf mezar sessizliğine gömülmesin diye kudretini lüzumlu şeyler için gösteriyorsa (onu) suçsuz olarak kabûl ediyoruz. (Sözleri basit ve kolay anlaşılır bir şekilde yazacağım). Fakat senin sözüne uygun olarak bir çok şeyi kısaltacağım ve sadece gerekli olanları, senin düşüncene göre bırakılması konuya zarar verecek olanları alarak hayretle dinlemen için sözümü basit ve kolay anlaşılır yapacağım.

- II -

Eğer sen, yabancı yerlerden şehre ilk kez göç edenler gibi, şehri bilmiyenlerden ve her bir yanını tanımayanlardan biri olsaydın şehrin her bir yanını tanıncaya kadar uzun zaman geçerdin (ve böylece benim de burada) şehir hakkında hiç bir şey dikkatinden kaçmasın diye, uzun söz söylemem gerekecekti.

Yani şehri herkesten daha iyi tanıyan ve bu işlerle yoğrulmuş birinden söz ettiğimden, şehrin yeri, büyüklüğü, surlarının emniyetli oluşu, bunlardan başka iklimi ve diğer özellikleri hakkında fazla söz söylemem lüzumsuzdur. Çünkü çok sene önceden iyi yazabilen, konuşma yeteneği büyük olan ve daha gayretli olan başkaları, bir çok delil ile bu şehrin, diğer şehirlerin birincisi olduğunu ve ihtişamını tam bir şekilde göz önüne sermeye çalışmışlardır.

Ben, onlara sadece, senin de burayı terketmeden az önce bana söylediğin gibi, şehrin şimdi zaptı esnasında maruz kaldığı şeyleri anlatacağım. Sen, şehrin zaptından kısa bir zaman önce çıkıp gittiğin için bu kötülüğün nasıl vukubulduğunu tam olarak bilmiyorsun. (O zaman) şehir de bulunduğu ve her gün olanları gördüğünden Lâtinlerin (Venediklilerin) neler yaptıklarını açık bir şekilde senin de bildiğinden haberim var.

Bildiğin gibi şehir, Lâtin (Venedik) tahakkümünden çok çekti. Her gün her taraftan bize dertler geliyor, ve nasıl ayaklanılacağı hakkında sözler söyleniyordu. Fakat, bizi bu felâketlerden kurtaracak

hiç bir yol bulunamıyordu. Türkler de bir çok defa bu hususta elçi gönderen ve ricalarda bulunan Lâtinlerle anlaşmaya varmak istemiyorlardı. Sayımız çok az kaldığı için kendi fikrimizce hareket etmek mümkün olmayıp, hem de fikir ayrılıkları mevcut olduğundan aramızda anlaşabilmek imkânsızdı. Sen bizimle beraber olduğundan bunları biliyorsun ve o felâketleri sen de diğerleriyle birlikte yaşadın.

- III -

Böyle bir durumda iken, her geçen saat bize binlerce dert getiriyor ve kurtuluş ümidini uzaklaştırıyordu. Fakat, aniden gelen (başka bir) kötülük diğerlerinden daha sertti ve bunun ruha indirilen çok sert bir darbe olduğu söylenir.

Bu (kötülük), her gün ömrünü sürüleri için hiç düşünmeden feda eden iyi ve en birinci çobanın (Başpiskopos) ölümü idi. Onun <488> iyiliği için olan bu ölüm Tanrıya yaptığı bizi koruyan yakarışlardan yoksun bıraktığı için bize büyük fenalık getirdi.

Bu mutlu insanın nasıl Tanrı'nın isteğiyle öldüğünü bilmen için onun rüyasında ne gördüğünü dinle (rüya şu şekilde) göründü: "Şehrin savaşla düşmesinden önce muhteşem ve çok büyük bir eve girmiş her tarafını incelemiş, büyüklüğünü ve güzelliğini görerek hayranlık duymuş ve dışarıdan şunları söyleyen bir ses işitmiştir." "Ey Despot, incelediğin ve hayranlık duyduğun her tarafı çok güzel olan bu ev, süratle çökecektir. Çöküntü altında kalmayasın diye aceleyle buradan dışarı çık". Gördüğü (rüya) bu idi ve çok geçmeden de vukubuldu. Fakat o, haklı gösterilsin ve erdemli davranışlarının karşılığını alsın diye müşterek felâketten önce adet olduğu gibi, isteği üzere Tanrıya göç etti. Zira, kötü tecrübeyi bizimle birlikte eşit olarak çekmesi Tanrı tarafından uygun görülmemiştir. "Çünkü onun hayatı başkalarına nazaran değişti ve yolu da farkı idi". Solomon der ki "hepimiz kötülüklerle doluyuz ve kalbimizin kötü düşüncelerini takip ediyoruz". Ieremias'ın da dediği gibi "Eski İsraililerin yaptıkları gibi şikâyet ederek yürüyoruz". Hayattan istediğimiz gibi zevk almayalım ve bu acı yıllarda (bize) yegâne teselli kalan bu insandan <489> mahrum kalalım diye, haklı olarak, bu en korkunç felâkete uğradık. Çünkü, hepimiz bu insanı bize hayat veren bir kudret olarak telâkki ediyorduk ve onun ölümünü de Tanrı'nın haklı olarak bizi cezalandırmasının başlangıcından başka bir şey olarak saymıyorduk.

Ölümü ihanet etmeyi düşünmediğine ve onu böyle bir şey için itham etmek isteyenlerin haklı olmadığına en açık bir kanıttır; ve de ondan haksız yere söz edenlerin, onu daha iyi anladıklarını zannedenlerin dahi ağızlarını haklı bir şekilde kapatıyor. Öyle zannediyorum ki, Tanrı, o kutsal insanın ne olduğunu, nelere yaraşır olduğunu bizim ise, ne olduğumuzu ve ne gibi cezalara lâyık olduğumuzu ispat etmek isteyerek her birimize gerekli olanı vermiştir.

- IV -

Bu kötülüğü, yani (Başpiskopos'un) ölümünü demek istiyorum diğer kötü hadiselerle ilâve edersek, şehirden bulunan bütün erkekler, kadınlar, çocuklar, Lâtinler ve Yahudilerin dahi kendilerine baskı yapan diğer olayları unutarak, daimi olarak efendiden mahrum kaldıklarını hatırlıyarak aralarında acıklı bir şekilde konuşuyorlardı; ve bu hadisenin daha önce Selânik'in işgalinde olduğu gibi, Tanrı'nın onlara bir cezası olduğuna inanıyorlardı.

<490> (Selânikliler) bu durumda iken az bir zaman sonra durumları öncekine nazaran daha da kötüleşmiş ve herbiri diğerinden başka şekilde istediği için bir araya da gelemiyorlardı. Bu durumda aşağı yukarı kaptanları terkettiği zaman gemide ızdırıp çekenlere benziyorduk: Karışıklıklarla dolu olan gemi rüzgara karşı tehlikesizce götürülecek kaptandan mahrum olduğu için, ilerlemesi mümkün olmuyordu.

Birçoğları Türkler lehine şehre hiyânet edemedikleri bir zaman (belki sonradan olandan korktukları için) bir haberci gelip, Murad'ın, kalabalık ve iyi teçhiz edilmiş bir ordu toplayarak hareket ettiği haberini verdi. Bir kısmı bu haberi ihtimal olarak kabul etti. Bir kısmı ise bilhassa Lâtinler, ya kahramanlık tasladıklarından veyahut da Türkler hakkında bilgiye sahip olmadıkları için ki ben buna inanıyorum, (bu habere) güvenmediler.

Denizde doğup, yaşlanıncaya kadar orada yaşayan, istedikleri zaman istedikleri yerlere kadirgalarla ustaca seyahat etmekten başka bir şey yapamıyan Venedikliler, Türk neslinin nasıl savaştığını nereden bilsinler?.

Az bir zaman sonra, yeniden başka bir haberci gelerek önceki ile aynı haberi vermek suretiyle, sözlerini yemin ederek doğruladı.

<491> Zaten bundan başka bir şey beklemediğimiz için biz de bu habere inandık. (Zira uzun zaman süren kuşatma ve hadiseler bunu bize öğretiyordu). Lâtinlerde bu habere inanarak harekete geçmenin gerekli olduğunu gördüler.

- V -

İlk önce, daha evvel başladıkları işi daha dikkatle tamamlamaya koyuldular. Bu işte mazgallara dikkat etmek idi. Çünkü kısa bir süre önce dışarıdan düşman, içerden surdan sarkanlara okla vurmasın ve sura yaklaşmak isteyenlere görünmeden içerden taş atılabilsin diye, kalkan gibi, surun ön kısmı kereste ile kapatılmıştı. Bunun üzerine hepsinin büyük kalenin mazgallarına ve kalenin çevresine yetip yetmeyeceğini bilmek için askerî saymanın gerekli olduğunu düşündüler. Bu nedenle bizzat kendi gözleriyle (yetip yetmeyeceğini) görsünler diye bütün askerleri silâhlarıyla sur üzerine dizdiler. Bu hadise ile iki veya üç mazgalda bir asker durduğu görüldü. Bunlardan çoğunun (fakirlikten daha önce sattıkları için) ne silâhları vardı ve ne de savaş için hazırlıklı idiler. Çünkü devamlı kötülükler ve yaşamak için yokluk çekmeleri onları güçlerinden yoksun bırakmıştı.

<492> Bununla beraber Lâtinler, (şehirdekilerden başka savaşacak askerleri yoktu) başka bir şey yapmak imkânına sahip olmadıklarından, savaş için hazırlıklı bulunmanın gerekli olduğunu düşündüler. Şehri daha iyi korumak için çarşığı değiştirmeye karar verdilerse de düşman herkesin beklediğinden daha çabuk aniden hücum edince, bunu belki de gerçekleştirmediler. Bazıları demişlerdi ki "Şehir muhasara edilip devamlı savaş olursa, bizler uzakta olan çarşıya ihtiyaçlarımızı satın almak için gittiğimizde surlar boş kalacağından şehri hiç zahmetsizce düşmana teslim edeceğiz."

Herkes, mümkün olduğu kadar vatan için herşeye katlanma arzusunu göstererek, ümitlerimizi Tanrı ve Mirovlitis Martis'e (Aya Dimitrius) bağlayıp her gün gece gündüz gelen haberlere göre, barbarların hücumunu beklemeye koyulduk.

- VI -

Bir kaç gün sonra, üçüncü bir haberci şehre geldi ve Murad'ın Lankada mevkiine vardığını, geniş olan ovanın bu kadar fazla askeri

alamayacağı haberini verdi. Bundan başka teçhizatlarının anlatılmayacak derecede fazla olduğunu söyledi. Biz de tekrar büyük gayret ve dikkat göstermeye başladık. Sonunda günlerin en önemlisi gelmişti. <493> Gece büyük bir zelzele olduğundan yüreklere korku düşmüş ve bunu herkes işlerin iyi olmayan bir belirtisi olarak kabul etmişti. Bu şekilde uzun zamandanberi şehri sarsan zelzeleler, insanları, şehre birçok karışıklık ve felâket getireceklerinin habercileri olduğu fikrine hazırlanmışlardı. Bu (olay) gece yarısı vuku buldu.

Gün ağarmağa ve güneş ışınlarını toprağa göndermeğe başladığı zaman askerlerin, usul olduğu gibi bayrak çekmeden ve saf nizamında olmayan bir yürüyüşle Şehre doğru yaklaştıkları görüldü. Bu da şu sebepten ileri geliyordu; Murad sonradan vukubulmuş olanlar olmasın ve Şehri kötü bir şekilde zaptetmesin diye, biz Selânik'lilere ilk önce dostluk göstermek ve iyi sözler söylemek gerektiğini düşündü.

Murad, sözleriyle Şehrin baş eğceğini ve harpsiz teslim olacağı ümidini besliyordu. Bunu da şu iki sebepten dolayı yapmıştır: Birincisi; onbinlerce askeri savaşmasın ikincisi de; eğer savaşı kaybettiği taktirde şehre girmesi için acele edilmesini söyleyenlerin sözlerine uyduğundan utanç duymasın diye. Zira bazı kimseler onu, bir görünmesiyle şehri harpsiz ve zahmetsizce alacağını teşvik ve iknâ etmeğe çalışıyorlardı.

Bize, kurtuluşumuz için öğütlerde bulunmak ve Lâtinlere karşı <494> elimizden geldiği kadar baş kaldırmağa kıskırtmak için, başka şehirlerden birkaç bilgili Hıristiyan gönderdi. Bunlar geldiklerinde surlardan atılan oklarla vücutlarının yaralanmasından korkarak hiçbir şey söylemeden veya yaklaşarak pek az şey söyledikten sonra geri döndüler. Bunun üzerine geri döndüklerinde bazıları onları suçladılar. (Onlar dedilerki) "Defalarca surların birçok yerine gidip, etrafını dolaşıp Murad tarafından söz verilenleri açıklamaları, sözle tavsiyede bulunmak suretiyle onları bir araya toplanıp, çıkarlarını düşünmeleri için istekli kılmaları lâzımdı. (Fakat) onlar, verilen emirlere aldırmadılar ve bize karşı iyi davranmadılar". Fakat onların istiyerek veya istemiyerek bu şekilde davrandıkları görüldü.

- VII -

Murad ise, bu bakımdan (olmayacak şeylere) teşebbüs ettiğinin farkına varınca, (zira bazıları dışardan kendilerine söylenenlere değil

<495> ikna olmak, bir de aptallık veya küstahlıktan küfür etmekten de kaçınmadılar) çok kızarak askerlerine yer değiştirmelerini ve şehrin etrafında ordugâh kurmalarını emretti. (Türkler) bizim kanımızı içmeyi ve bizi yutmayı fazlasıyla arzu ederek arı sürüsü gibi öne doğru ilerliyorlardı. Şehre yaklaştıklarında çadırlarını kurdular ve adet olduğu üzere şehrin hiç bir yeri boş kalmamak üzere, etrafını sur gibi çevirdiler. (Murad ise) kumandanlarının her birini harp nizamında, şehrin belirli bir bölgesine yerleştirmiş, kendisi de hepsini yukarıdan ve şehrin iç kısmını yüksekten iyice görebilmek amacı ile çadırını Akropol'ün karşısına kurmuştu.

Biz ise, bunları gördükten ve kurtuluşumuz için savaşmayı istedikten sonra (zaten başka türlü yapamazdık) elimizde mevcut silâhlarla dışardaki düşmana karşı güya kahramanlık taslayarak, bu acelemizin neye mal olacağını düşünmeden, birbirimizle yarış edeceğesine sura doğru koştuk. Surlara tırmandıktan ve orada gece gündüz kalmaya karar verdikten sonra, şehrin hâkimleri bizi Lâtin ve Romalı (Rum) olarak ayırarak (bize güvenleri olmadığı için), halk dilinde çetarios denilen (hırsız ve çeşitli yerlerden toplanmış insanlardan müteşekkil) çeteleri muhafız olarak aramıza yerleştirdiler. İhanet etmeyi düşünenleri de ölümle tehdit ettiler.

- VIII -

<496> Hepimiz savaş için hazırlanıp, düşmana karşı yiğitlik gösterirken, Murad bizim ummadığımız bir harekette bulundu. Biz, onun bu kadar çok asker ve her gün bir sürü deve ve ârabanın taşıdığı muhasara aleti ile şehre yaklaşır yaklaşmaz, derhal delice surlara hücum edeceğine ve bundan başka şehrin düşmesi için bütün aletleri kullanacağını ve savunucuların surun üstünde durmalarına engel olmak için taşlarla ve oklarla şehri vurmaya emir vereceğini zannettik.

O ise böyle davranmadı. Bir süre dinlendikten ve şehrin çevresini gözetledikten sonra, tekrar elçi göndererek sözüne güvenerek şehri teslim edelim diye, bize yeminde bulunmak suretiyle hürriyet ve bazı imtiyazlar vaad etti. Eğer ona itaat etmediğimiz takdirde, daha kötü şeyler yapacağı tehdidinde de bulundu.

Fakat burada şunu bunu suçlulara biraz soracağım. Murad, bunları teklif ettiği zaman neredeydiniz? Şehirde değilmiydiniz, bunları işitmediniz mi? Neden düşünmediniz? Durum elverişli iken

ve size engel olacak kimse olmadığı halde başkalarına suçladığımız şeyleri neden siz yapmadınız? Zira o zaman ne rahip vardı (öleli altı ay olmuştu) ve nede beddua ve aleyhimde söyledikleriniz vardı. Size mani olacak şey ne idi? Bu vukubulanlar kimin işidir? Bu hususta, her dindarca düşünen şahıs hiç kimsenin işi değil diyecekti ve kendimize gelip akıllanalım diye, Tanrıyı kızdırıp aleyhimize hareket ettiren ve bizi cezalandıran her birimizin düzelmez günahlarından başka bir şey değildir.

Eğer biri o yılları hatırlayıp, ciddiyetle tekrar bize karşı çıkarsa ve hayinlerle aynı fikirde olmayıp, onlarla aynı şeyleri düşünmediği için rahibi suçlarsa, akli başında değildir zannederim. Çünkü birincisi Despotun (Başpiskopos) askeri işlerle uğraşması, tiran gibi idareden birini atıp diğerini alması, bir çok olaylara ölüm ve zararlara sebep olması, doğru değildir. Çünkü bunlar, ancak, idareler değiştiği zaman sebep olarak gösterilir. İkincisi; insanlar Despotu tiranlık makamına değil, mülâyim olsun ve barışı öğretsin diye dini bir makama oturturlar.

Bizim de, her bakımdan onu taklit etmemiz, sözle ve işle onu takip etmemiz gerekir. Nihayet, bu yaptığı ne idi? "Tanrının kanunlarına sadık kalmamızı ve dindar olmamızı öğütlemesi mi? Yoksa idarecilere karşı gelmemeyi ve Tanrı tarafından gönderildikleri için onları sevmemizi öğretmesi miydi?. Tanrı kendisine insan ruhlarını emanet ettiği için ona başka ne yakıştırdı. Aynı zamanda durum böyle iken onun her yıl şehri terk etmeyi istemesi ve memlekete gitmesi belki biz kendi işlerimize dikkat edelim diye idi. Fakat bu şekilde de hoşumuza gitmiyordu. Böylece bazı insanlar, durum ve zamana göre değişmeye uygun olan bir fikri kabullendiler. Bu kafayla hareket ederek bunları söyliyener, bunların bize neye mâl olacağını acaba düşündüler mi? Fakat bununla beraber, biz yine konumuza dönelim.

- IX -

Murad, daha önce bahsettiğimiz şeyleri yaptıktan sonra, içeri aynı yemin ve şartları ihtiva eden bir çok beyannameyi okla attı. Fakat fazla bir şey elde edemediği için -zira şehirde Selânik'lilerin, Lâtinlerden korktuklarından istediklerini yapmaları mümkün değildi ve daha fazla yanlarında muhafız olarak bulunan eşkiyalar dolayısıyla düşündüklerini yapamıyorlardı- dolayısıyla Murad, o zaman,

içerdekilerin itaatsizliğinden ve direnmesinden değil de bu sebepten harbe başlamaya mecbur oldu.

Aniden deniz açıklarında Lâtinlerin, buğday yüklü olup bunu ihtiyacı olan şehre (Selânik'e) taşıyan bir gemisi görüldü. Türkler bunu görür görmez, harp için silâh ve asker taşıdığını sandılar. Böyle bir müttefik yardımı gelirse, yenilgiden korktuklarından gemi limana yanaşmadan önce, bütün kuvvetlerini ve harp sanatlarını kullanmak gerektiğini düşündüler.

<499> Bir müddet önce, Murad habercilerini gönderdiği zaman bir çok Türk, gecenin geç saatlerinde kale dışına dış sur (protihisma) önüne girerek rahatlıkla gizlice temelden kazmaya başladılar. (Çünkü içerde yeteri kadar kimse olmadığı ve surun üzerinde muhafız bulunmadığı için, onlara engel olacak kimse yoktu) sayısız insan dış sur ile büyük sur (megatihos) arasına girebilsin ve kolaylıkla merdiven dayamak suretiyle büyük sura çıkabilsinler diye, bir çok yeri yıktılar. Bu suretle surun dış kısmını geçmeyi mümkün kıldılar. Gece gündüz oku ellerinden bırakmamak suretiyle dış suru geçmeyi müsait kıldılar. Şayet, büyük surun üzerine kendilerine aynı şekilde davranmasınlar diye onlara mani olacak kimseler bulunsaydı, daha fazla rahatlıkla nasıl kazacaklardı? Bununla beraber, biz işimizi ihmal etmeyerek gücümüzün yettiği kadar çalıştık. Diğer silâhlardan daha ziyade küçük topları (skevi) kullanıyorduk, fakat onların sadece sesini işitiyor, bir ateş çıkardığını görmüyorduk ve elimizde bulunan sayısız barutu (hotanis) hesapsızca harcıyorduk.

- X -

<500> İlk üç günde işte bunlar oluyordu ve o zaman bizim kurtuluşumuz için çaba gösteren bazı kimseler, gece yarısı surun dış kısmına gelerek düşmanın savaş için hazır olduğunu, Murad'ın, piyadeler de dahil olmak üzere bütün askerleriyle, dördüncü günün başlangıcında, bize karşı yürümek ve bundan başka gemilerini de hazırlıyarak denizden hareket etmek suretiyle bizi iki cepheden meşgul etmeye mecbur etmek istediklerini haber verdiler. Bu durum bizi fazlasiyle şaşırtmış ve çok fazla zarar verebilir diye çaresizlik içinde bırakmıştı.

Bu haber açığa çıktığında, hepimiz, bu durumda harple nasıl başa çıkarız diye büyük sıkıntı ve düşünce içinde kaldık. Her yaşta hepimiz uyumayarak bütün gece boyunca Tanrıya ve Mirovltis

Martis'e bolca dua ediyorduk (zira tehlikenin yakın olduğunu biliyorduk). Lâtinler, Türkler gelip yakmasınlar diye limanda bulunan üç tane kadırğa için endişe duyuyorlardı.

(Böylece Lâtinler) surların muhafazası için dağılmış olarak bulunan kendi okçularının yanına giderek, geri çekilmelerini emrettiler. Diğerleri, ne bu düşünceye ne de surlardan onların neden ayrıldıklarını biliyorlardı. Eğer bu işi açıklayacak olsalardı yani limanı ve kadırgaları korumak için geri çekildiklerini, geri kalanların ümitleri devam edecek ve onların kaçtıklarından şüphelenmeyeceklerdi. Keşke hiç olmazsa böyle olsaydı. Bu suretle, kaçmaları hepimizin ruhuna korku sardı ve gece yarısı birçoğları gizlice kaçıp evlerine giderek surların büyük bir kısmını boş bıraktılar. İnsanın aklının alabileceğine göre, ertesi günün daha büyük kötülüğüne sebep bu idi. Fakat surda bulunanlar bir ruhta olup vatani korumak için ölmeye karar vermiş olsalar bile şehir ancak bununla zor muhafaza olunabilirdi. Bu vukubulan hadiselerden sonra şehir nasıl kolaylıkla zaptedilemeyecekti.

Lâtinler, bu işi böyle yaptıktan sonra, ani olarak Türkler gemileriyle saldırır diye, gemilerinden birini deniz muharebesi için hazırladılar. Bize bunları haber verenler doğruyu söylüyorlardı. Zira gün doğarken Türk gemileri limana varmak ve aldıkları emirleri yapmak için acele ediyorlardı. Kendilerine karşı yapılan hazırlıklardan haberdar olmayan Türk gemileri (limana) yaklaştıklarında bir Venedik kadırgası aniden hücum ederek, Türk gemilerini sıkıştırarak, karaya oturması için kovalamıştır. Bu suretle Türklerin tasarladıkları boşa çıktı.

Buraya kadar biz daha üstün idik. Keşke günün kötülüğünü de atlatabilseydik.

- XI -

Dördüncü güne gelince, güneş daha insanlara ışınlarını saçmadan, haber verdikleri şekilde bütün kuvvetlerin sura doğru yürüdüğünü gördük. Bunlardan bazıları merdiven bazıları tahta bazıları da kamıştan yapılmış kalkan taşıyorlardı; yani kısacası hepsi şehri muhasara için alet taşıyor ve adet olduğu üzere silâhlanmış bir şekilde bizim yok olmamız ve katlimiz için delice bir arzu ile birbirlerini teşvik ediyorlardı. Biz de derhal mümkün olduğu kadar ayaklandık ve hepimiz savaşmaya ve ölmeye karar verdik. Bunu yapan erkeklerdi. Kadınlar ise, ileri gelenlerin eşleri bile bize, savaşta düşmana karşı koymak için

taş taşımak suretiyle erkekçe yardım ediyorlardı. Bir çokları kadın olduklarını unutarak erkekçe işler gösteriyorlardı, erkeklerine yardım ederek, sert bir şekilde düşmana karşı bütün arzularıyla savaşıyorlardı.

(Türk) ordusu ilerliyerek surlara o kadar yaklaşmışlardı ki aşağıdan bize elle taş atmaları mümkündü. Sonradan kumandanları bir usul bulup kendi askerlerini yeterince dinlendirdiler. Böylece devamlı savaşmak suretiyle bize çok zahmet çektirdiler. Önce, bu kadar büyük bir şehrin etrafını sararak savaşmak, her ne kadar büyük güçlük olsa da, bütün şehrin etrafında savaşmaya ve eğer yorulurlarsa askerlerini kahramanca vuruşmaya teşvik etmek gerektiğine inanıyorlardı. Sonra birbirlerine nöbet devretmek suretiyle dinlenmeleri için, bütün askerleri kısımlara ayırdılar.

O zaman kalenin bütün doğu ve batı kısmını, yukarı da bulunan iç kaleden denize kadar olan bütün kısmını kuşatmayı emir verdiler. bir çok yeri sağlam olmadığı için surun doğu tarafının daha kolay <503> zaptedileceğini gördüler. Bunun için askerlerin büyük bir kısmının ve en savaşçı olanlarının burada savaşmaları için emir verdiler. Murad da, etrafında diğerleri gibi kahramanca çarpışan piyadelerle birlikte, fasılasız Trigonion'dan Hortaitis manastırına kadar savaştı. Çünkü şehrin güvenliğinin sağlandığı surun o kısmının çürük olduğunu ve şehrin o taraftan daha kolay zaptedileceğini anlamıştı.

- XII -

Savaş ise dediğimiz gibi, gün ağarırken başladı. Onlar bölüklere ayrıldıktan sonra, çok fazla olup nöbet değiştirdikleri için yorulanların yerini yorgun olmayanlar almak suretiyle birbirlerini dinlendiriyorlardı. Okçular oklarını o kadar isabetli kullanıyorlardı ki, hiçbirimiz surun dışına eğilmeye cesaret edemiyorduk. Onlarda (Türkler) insan bulunmadığından, cesaretle taa kalenin altına kadar geliyorlardı ve onları yıkmak için çeşitli usuller buluyorlar, birçok muhasara aletini hünerlice kullanıyorlardı. Diğerleri ise, korkusuzca merdivenler vasıtası ile tırmanmaya çalışıyorlardı. Kullanmadık hiç bir şey bırakmadılar. Zira Türkler, harp başlar başlamaz Trigonion kısmında olanları, havaya kar taneleri gibi savurdıkları oklarla hemen hemen yarı ölü bir hale getiriyorlardı. O kısmı savunacak ve düşman hücumunu önleyecek başkaları olmadığı için, kısa zamanda o taraf

<504> boşalıyordu. Biz ise az olup ve daha önce belirttiğimiz sebepten dolayı surların üzerinde hepimiz mevcut değildik. Gayretimiz kuvvetimizden üstün ise de, onlara karşı bir şey yapamıyorduk. Çünkü onlar, sadece bol miktarda ok değil, fakat aynı zamanda top da kullanıyorlardı. Fakat toplar küçük olduğu için mazgallardaki tahta barikatları yıkmaya muvaffak olamıyorlardı. (Topların atıldığı kıssıda kimse ayakta duramıyordu).

Batı kumandanı ise her tarafı silâhlanmış bir durumda at üstünde şehrin doğu tarafına geçerek, herkese sözleriyle mükâfat vadetmek suretiyle teşvik ve gayret veriyordu. Sadece bununla da yetinmiyerek askerlerin bizim kurtuluşumuz aleyhinde daha fazla hırslandırmak ve daha istekli çalıştırmak için bazı ipekli elbiselerin ortaya getirilmesini emretti. Bunları, suru kazmakta olanlardan bir taş getirebilene her defasında karşılığında mükâfat olarak ödemesini yüksek sesle vadetti. (Ayrıca da) sura ilk olarak çıkmayı başarana bir çok hediyeler ve sayısız vaadler söz verilmişti.

O zaman, onların mucize sayılabilecek şeyler yaptıkları görüldü. Yani vücutları olduğunu ve vuruldukları takdirde öleceklerini unutarak, vahşi hayvanlar gibi sura doğru ilerlediler. O kadar yaklaştıkları ki bir çok tahta barikatları taşlarla yıktılar. Bunlar bu şekilde savaşıyorlardı. Bazıları ise gizlice sura yaklaşarak acele ile çürük buldukları yerleri kazıp yıkıyorlardı. Biz ise devamlı suretle ok atıklarından taş veya başka bir şeyi fırlatmaya muktedir olamıyorduk. O kadar aralıksız ok atıyorlardı ki, biz elimizi bile taş atmak için mazgallardan dışarı çıkaramıyorduk. Bizim yapabileceğimiz tek şey merdivenlere çıkmalarına engel olmak için surların altına sokulanlara gizlice taş atmaktı. Bu yaptığımızı hiç kimse savaş olarak niteliyemezdi. Zira uyuşmuş bir elin hedefsiz ve atanın kime ve nereye attığını görmeden fırlattığı bir taş ne zarar verebilirdi.

Bu şekilde her bakımdan düşman kuvvetli görünüyor ve harbi hiç ihmal etmiyordu. Biz ise, hepimiz karışıklık ve korkuya kapılarak, bir kısmımız Murad'ın harbe son vereceğini, bir kısmımız ise zamanla bozguna uğrayacağımızı ve şehrin zaptedilmesinden başka bir şey olmayacağını iddia ediyorduk. Hal böyle iken, bizdeki bunalm büyük idi. Zira bazıları hâlâ savaşıyorlardı, bazıları ise uyuşmuş bir halde idi. Bir kısım askerler oklardan aldıkları yaralar ile ölmüşlerdi, bir kısım ise korkularından orada kalamıyarak surlardan dışarı kaçmış-

<506> lardı. Bu şekilde dördüncü günün üçüncü saati geçti ve maalesef düşman bu şekilde şehri zaptetti.

- XIII -

Türkler, birçok yere merdivenleri taşıdılar; fakat yukarıda olanlar korkudan uyuşuncaya kadar onlara vurdukları için bazı yerlerde merdivenleri sura dayayamadılar. Bazı yerlerde ise, merdivenleri sura dayayarak bir kaç basamak çıktılarsa da, gayretlerini sonuçlandıramadılar. Bizden diğerlerine nazaran daha cesaretli olanlar, Türklere taşlarla vurmak suretiyle onları merdivenlerle birlikte yuvarlayarak pek çoklarını öldürdüler.

Durum bu şekli aldıktan sonra Türkler fazlaca öfkeye kapılarak (zira yenildikleri takdirde utançları büyük olacaktı) daha dikkatli davranarak köşe teşkil eden Trigonion'a merdiven dayadılar. Burada yukarıya çıkacak olana mani olacak hiç kimse bulunmuyordu. Bir anda diğer askerlerden daha cesur olan bir piyade kahramanlık şerefine erişmek için ölümü yaşamaya tercih ederek kılıcını dişleri arasına alıp büyük bir cesaretle, nöbetçiler düşmanın çıkmaması için başka yerde beklerken hiç kimse farkına varmadan sura çıkmıştı. Surun mazgal deliğine varır varmaz, son nefesini almakta olan bir muhafızı bularak, başını kesip, savaşı düşmanların ortasına fırlatmak suretiyle, o yeri işgal ettiğini ve surda bulunan herkesin bir daha dönmemek üzere gittiğini göstermiş oldu. O zaman 29 Mart 6938 (1430) yılına tekâbül ediyordu. Bütün piyadelere cesaret vererek, onların çabucak yukarıya çıkmaları için bağıyor ve orada hiç kimsenin olmadığını açıklıyordu. Onlar da ellerinde mevcut bütün merdivenleri sura hemen dayayarak davulların çıkardığı ses ve bağırma- larla yukarıya çıkmakta acele ediyorlardı. Bu da harplerde büyük şaşkınlığa sebep oluyordu. Birçokları çok kazanç elde etmek için cesaret ve arzu ile tırmıyor ve ok atılan yerlerden içeriye girmeye çalışıyorlardı. Yetenekli olanlar bu şekilde yukarı çıkıyorlardı.

Merdivenlerden çıkamayanlar ise, açılan birçok gediklerden koşuşarak yukarı çıkmaya, ellerinde kılıçlarla birbirleriyle yarışarak önce şehrin iskân edilmiş kısmına ve bilhassa Lâtinlerin gemilere doğru kaçtıkları deniz tarafına doğru koşuyorlardı. Biz ise herbirimiz mümkün olduğu kadar çabuk bazılarımız evlere doğru, bazılarımız kiliselere sığınuyorduk, bir kısmımız ise yer altı kanallarına, me-

<508> zarlara ve başka müsait olan yerlere kaçarak kendimizi kurtarmaya çalışıyorduk. Bazılarımız ise tarif edilemeyecek kadar korkudan titreyerek deniz kıyısına doğru kadırgalara veya başka gemilere binmek ümidi ile koşuyorduk. Zira pek çokları, düşmanın o taraftan girmeyeceğini düşünüyorlardı. Fakat bu şekilde düşünenler yanılmışlar ve umduklarının tam tersi olmuştu.

Herkes bütün bu vukubulanların Samarra adı verilen kulede olduğunu gördüler. Fakat herkes bu kulenin şehrin işgali ile birden teslim olmayacağını, ancak süratli bir savaş sonucunda alınacağını düşünüyordu. Çünkü kule deniz kıyısında inşa edilmiş, etrafı surla çevrilmiş, silâh ve diğer gerekli olan şeylerle de iyice donatılmıştı. Eskiden beri bizde hâkim olan bu boş ümit ile bir çok kimse başlarını kurtarmak için oraya koştuysa da bu ümitleri boşa çıktı. Zira Lâtinlerin ileri gelenleri ve bir kaç çeteci daha önceden kulede bulunan muhafızlarla birlikte içeriye girdikten sonra, başkalarının girmesine engel oldular. Onlar, deniz içindeki çıkıntıdan (onu Çerenbolo diye adlandırmak adet olmuştu) denize atılarak, kadırgalara ve limandan bir müddet önce yanaşmış olan diğer gemilere bindiler.

- XIV -

<509> Evvelce söylediğimiz gibi, düşman merdiven ve gediklerden şehre girdikten sonra, bazıları evlere ve insanlara doğru koşuyorlar, bazıları da şehrin kapılarını Murad'ın bütün askerleriyle birlikte şehre girmesi için açıyorlardı. Onların arı veya vahşi hayvanlar gibi, bizlere ölüm saçmak için, bir kısmının yaya, bir kısmının ise at üstünde şehre girdikleri görüldü.

Şehrin her tarafı kutsal kiliseler, manastırlar, sokak ve evler onlarla dolduktan sonra, o ağlamaya ve gözyası dökmeye değer olay vukubuldu. Daha önce söylediğimiz gibi bütün şehri zaptettikten sonra, kurtlar gibi üzerlerimize hücum ettiler ve efendilerinin yapmış olduğu vaad üzerine her şeyi yağma etmekte acele ettiler. (Efendi) kendilerine harp sırasında şöyle demişti. Şehir zaptedilerek arzusunun yerine getirildiğini görürse, herkes ne alırsa alanın kendine ait olacak ve hiç kimse onu elinden alamıyacaktı.

Erkek, kadın ve çocuklar yaşlarına bakılmaksızın bağlı olarak, hayvan gibi çekilmek suretiyle şehrin dışındaki ordugâha götürülüyorlardı.

Surlarda ve dar sokaklarda sayısız ölmüş olup da gömülmeyenleri bir kenara bırakarak (susacağım). Homeros'un dediği gibi "hepsi köpeklere ve vahşi kuşlara yem oldular" yalnız erkekler değil, kadınlar, ihtiyarlar ve hatta hasta olanlar bile. Düşmandan herbiri yakaladıkları tutsakları kendisinden daha yüksek birine kaptırmamak için acele ile dışarı götürüp arkadaşlarına teslim etmeye uğraşiyor, <510> ihtiyarlık veya hastalık nedeni ile yürüyemiyenlerin de, zarar olarak hesap etmeden kafasını kesiyordu.

O zaman ilk defa olarak, çocuklar anne ve babalarından, kadınlar kocalarından, dostlar dostlarından, akrabalar da akrabalarından acıklı bir şekilde ayrılıyorlardı. Biz ise boş yere öleceğimize korkuyorduk. Şehir alt üst olmuş devamlı gürültü ile karışık ağlamalar bütün ortalığı kaplamıştı. Düşmanın ise bir kısmı dışarı çıkarak zavallı esirleri bağlı olarak çekiyorlardı, bazıları ise şehre girerek daha evvel ellerinden kaçanları yakalamaya uğraşıyorlardı. Fakat Türkler, sayıca çok olduklarından, ve bilhassa ilk önce merdivenlerle giren piyadeler şehri insanlardan ve eşyadan boşaltıkları için, herbirine düşen kazanç eşit olmamıştı.

Bu şeyler olduktan sonra bizleri kadın ve çocuklar da dahil 7000 olarak hesapladılar ve hepimizi ordugâha sevk edip, bağlı olarak çadırlara koyduktan sonra herbirimize kıymet biçtiler. Her tarafı ağlama ve gözyaşları kaplamıştı. Anaların kucaklarında bulunup süt emen yavrular acıklı bir şekilde ağhyarak annelerini arıyorlardı. Onlar ise yanakları kanlı dövünerek çocuklarını arıyorlardı. Kocaları ise karılarının başkaları tarafından alındıklarını görerek aile şevkât <511> ve sevgisinden ayrı kalmalarına ağhyorlardı. Kadınlar ise, gözyaşları içerisinde çadırları dolaşarak kocalarını soruyorlardı. Çocuklar ise, anne ve babalarından yoksun kalmalarına hiç bir şekilde tahammül edemiyorlardı. Diğer taraftan anne ve babalar, sonsuz üzüntü ve havayı dolduran göz yaşları ile tabii bir sevginin verdiği bir güçle onları arıyor ve iniltileri ile göz yaşları dinmiyordu. O zamana kadar hiç bir erkek tarafından görülmemiş, babalarının evlerinden dışarı çıkmaya cüret edemiyen ve kanunî izdivaç için saklanan hiç kimsenin tanımadığı kızlar, erkeklerin eline düşerek çadırlarda onlarla beraber yaşıyorlardı; ve aynı zamanda her bir çadırda erkeklerle birlikte esirlerin kadınları görülüyordu. Talan rasgele olduğundan düşmandan herbiri bir erkeği, kadını ve çocuğu yakaladığından bunlar bu karı-

şıklıkta birbirlerinden hiç haberdar değildiler. Din adamlarının kadınlarla birlikte yerde sürüklenmeleri büyük bir ayıptı ve olay, sürükleyenleri çok güldürüyordu. Çünkü Türkler, rahiplerin yalnız yaşadıklarını ve kadınlarla hiç beraber olmadıklarını biliyorlar veya öğrenmişlerdi. Onların felâket ve zaruret içinde olduklarını da görererek büyük zevk duyuyorlardı.

- XV -

<512> Böylece insan hayalinin alamıyacağı kadar kötü duruma düş-tükten sonra, Türkler, bütün yağmaladıklarını kendi çadırlarında topladılar. Bundan sonra, Batı Kumandanı, hiç bir yerde bir şey saklanmış olmasın diye teftiş için tekrar şehre geldi. O zaman şehrin her tarafı yıkıldı ve yok edildi; şehirde zarar vermedik ne bir kilise ne bir manastır ne de bir ev kaldı.

(Kumandanın böyle davranmasının sebebi şu idi): Servet sahibi olup uzun kuşatma süresince bunları harcamıyan Selânikliler, Türk-lerin hücumunu duyduklarında (gerçekten korktukları başlarına geldi) bekledikleri gibi eğer ölecek olurlarsa, kendilerinden sonra gelecek olanlar her zaman olduğu gibi bunları bulsunlar ve onların ruhlarına dua etsinler. Şayet ölümden kurtulacak olurlarsa da hürriyetleri için bunları kullanabilmek maksadı ile bir kısım Selânikliler mallarını kiliselere, bir kısmı mezarlıklara ve imkân buldukları yerlere sakladılar.

Fakat ümitleri boşa çıktı. Çünkü Türkler bizi yakaladıkları zaman, Allah bize acıdığından, yukarıda söylediğimiz bazıları hariç haksız ölümden kurtulduk. Fakat kurtulmaları için paralarını kullanmayı başaramadılar. Çünkü Türkler, böyle işlerde tecrübeli olduklarından çeşitli daleveralar için hüner sahibi idiler. Esir alınmış olan Selâniklilere ve bilhassa kolay kanan kadınlara çok aldatıcı sözlerle kendilerine ve başkalarına ait servetleri söylesinler diye, onlara tam hürriyet vaad ediyorlardı. Kadınlar bu hürriyet kelimesine aldanarak gerek kendilerine ve gerekse komşularının servetlerine dair ne biliyorlarsa söylediler.

Bu kötülüğün başlangıcı olarak kadınlar, servetin saklandığı yeri bildirince bir çok Türk bunları bularak bütün orduda bundan söz edilmeye başlandı. Esir sahibi olanların hepsi bu işe giriştiler. Bazılarına aldatıcı vaadler, bazılarına da buna benzer sözler söyliyerek

kendi servetlerini göstermelerini istiyor ve onları aldatıyorlardı. Diğerlerinden daha güç itaat edenleri görerek (zira daha akıllı olan bir çok Selânikliler yaltaklanma ve yalan sözlerle Türklerin kanacağıını ve saklı olan paraları muhafaza edeceklerini ümit ediyorlardı) onlara çözülmeye mecbur oluncaya kadar çok eziyet çektirdiler. Onun için idarecilerden birçokları Türklerin hoş sözleriyle çözüldüklerinden, bir kısmı da eziyetlere dayanamıyarak saklı olan servetleri istemiyerek açıklamaya mecbur oldular. Çünkü böyle zorunlu hallerde, bilhassa ölüm karşısında insan kolaylıkla teslim olur.

<514> Bu hadise, kutsal manastır ve kiliselerin yıkılmalarına sebep oldu. Zira bir kısmı, paraları şüphe çekmediği için kiliselere hem de kutsal masaların (Hieron) altına gizlediklerinden ve zorunluluk olunca işkence eden Türklere bunları açıklamaya mecbur kaldıklarından, Türkler, bunların güzelliklerini yok etmeye çalışıyorlardı. Ey Tanrım, arzularına göre kullanmak için üzerinde gizli (Mistiki) ve yaşayan (Zosa) ve bütün dünyanın kurtarıcısı kurbanın canlandırıldığı kutsal masaları aceleyle alt üst ediyorlar, ayak altına ahyorlardı. Her bir taşın altında para bulacaklarını ümit ederek her şeyi tahrib ettiler. Bu tahribat hakaret edercesine, biz onlara dua etmeyelim diye kutsal resimlere de yapıldı. Bunların bir kısmını ateşe attılar, bir kısmını çarşının ortasına eşyalarını üzerlerine koymak için utanmadan serdiler. Ey Tanrım bütün bu olanlara nasıl tahammül ettin!... Bazıları bunları muhafaza ettiler. Para kazanma hırsı diğerlerinden daha fazla olanlar ise bunları sattılar.

- XVI -

Memleketlimiz olan muzaffer ve aziz (Aya Dimitrius) in kemiklerinin konulduğu kutu hakkında ne diyebilirdin?. Bize karşı çok fazla hırsları olduğundan, bu vahşi ve kudurmuş hayvanlar, bunu dahi dokunmadan bırakmadılar. İçinde bulunan kemikleri yere fırlattılar; fakat bunu mezarları açıp yıktıkları sebepten yapmadılar.

<515> Çünkü birçok Türk, Selâniklilerin daha önce işaret ettiğimiz ümitle koymuş oldukları paraları bulduklarından, bunların aşağı yukarı hepsini açarak tahrip ettiler.

(Aya Dimitrius'un) mezarını iki sebepten dolayı tahrip ettiler. Birincisi; dıştan altın, gümüş, elmas ve inci ile süslenmiş olduğundan, ikincisi ise; şifa veren mukaddes kokusu sebebi ile idi. Bazıları sadece

süslerini almışlar, bazıları ise hasetlerinden, bize şifa veren herbirimizin ihtiyacı olan bu kokudan faydalanmıyalım diye bizi ondan yoksun bırakmayı arzu etmişlerdi. Onun için Anıtın üzerinde bulunan mermer taşları indirerek, mukaddes kokuyu boşaltmak ve Aya Dimitrius'un kutsal ve ilâhi kemiklerini çıkartmak için gayret sarfettiler. Çünkü bizi, mukaddes kokudan mahrum bırakmak olan amaçlarını başaracaklarını sanıyorlardı. Fakat sonunda, onların hatalı olarak bekledikleri arzuları gerçekleşmedi. Her iki elleriyle mukaddes kokudan günlerce çıkarıyorlardı. Bazılarına ise bu olay gülünç geliyordu (Diğerleri ise bu yapılanları alaya alıyorlardı). Fakat onlardan daha akıllı olanlar bunu dikkatle ve dinî saygı ile yanlarına aldılar. Çünkü tecrübeli olanlardan hangi hastalık için kullanılırsa kullanılsın, bunun bütün tıbbî ilaçlardan daha faydalı olduğunu işitmişlerdi. Fakat bütün gayretlerine rağmen bu mukaddes çeşmenin kokusunu kurutmayı başaramadılar. Bu da normaldir, çünkü Tanrının değerli olanlara bahş ettiği nimetler insanlarınki ile eşit değil, ne de aynı şartlara tâbidir.

Bunlar bu kötü davranışı Aya Theodora'nın yüksekte bulunan mezarına da yaptılar ve bunu yerle bir ederek parçaladılar. Allah'ım bu ne cüretkâr ellerdir... Daha başlangıçtan itibaren bazı Tanrı severler, kırılan parçaları alarak çeşitli yerlere, bedava ilâç gibi taşıdılar. Sonradan bunları alanlardan bir kısmı, para karşılığında geri verdiler. Bir kısmı ise Tanrı sevgisi ile hediye ettiler. Onlar tekrar tek bir vücut haline getirildiler ve orada her şeyi bütün usullerle tarif edilemeyecek bir şekilde düzenliyen Tanrının şanı için her gün bir çok mucizeler doğuyor.

- XVII -

Bu şeyler vukubülup şehirde her şey yağma ve tahrip edildikten sonra, Murad, bütün bu yapılanlar için şehre acıdı. Önce Batı Kumandanı ile birlikte şehre giren ve esirlerin evlerini aralarında bölüşerek bunları bütün ömürleri boyunca kullanacaklarını ümit eden Türkleri, kendi arzuları hilâfına şehirden atıyor ve şöyle diyor: "Umduğunuzdan fazla kazandığımız, para ve esirler size yeter. Şehri ise kendime istiyorum, bildiğiniz üzere ben onun için şu kadar gün yürüyüp bu kadar zahmete katlandım".

Murad şehrin yakınında bulunan ve bilhassa kış mevsimlerinde akan Gallikos nehrine giderek herkesin ümit etmediği, Selânik için

şerefli bir karar aldı. Şehrin büyük ve muazzam bir şekilde kurulduğunu, deniz boyunca uzandığını ve her bakımdan müsait olduğunu görerek ona acıdı ve şehri tekrardan inşa etmeği istedi. Onun için ilk önce, sülâleden ileri gelenlerin fidyelerini kendisi ödiyerek serbest bırakılmalarını ve şehirde oturmalarını ve sonradan da harpte yıkılmış yerlerin önceki haliyle süratle inşa edilmesi emrini buyurdu.

Emri bu idi. Sonradan kendisi orduyu alarak Vardar nehri kenarında ordugâh kurdu ve orada tutsakları kesin olarak paylaştılar. Esirlerden bazıları yukarıda söylediğimiz fidyelerle, bir kısmı kendi, bir kısmı ise başka şehir ve memleketlerden gelen Hristiyanların paraları ile kurtulma usulünü Murad daha Gallikos nehri boyunda <518> iken buldular. Fakat fakir olupta bu yolu bulamayanları Türkler, memleketlerine veya yerlerine esirlik hayatlarını, kendi yerlerine para koyuncaya dek sürsünler diye gönderdiler. Çünkü uzak yerlere ve başka savaflara gittikleri için onları yanlarında taşıyamazlardı. Talihsiz tutsakların bir kısmının Doğuya bir kısmının Batıya dağıldıkları görüldü. Çünkü bazı Türkler onların ailelerini, bir kısmı karılarını, bir kısmı ise çocuklarını almışlardı. Onları doğa birleştirmişti fakat felâket ayırdı.

- XVIII -

Vardar kıyılarında son bulan bizim başımıza gelen olaylar işte bunlardı. Orada Murad, orduyu ikiye ayırarak bir kısmını Yanyaya gönderdi. Kendisi de diğer kısmı ile birlikte tahrip etmek ve hâkimiyeti altına almak amacıyla başkalarının üzerine yürüdü. Fakat Murad, hareket etmeden evvel, eskiden veya kuşatmadan önce, şehri terk ederek başka yerlerde yaşayanların mümkün olduğu kadar çabuk şehre dönüp, eskiden olduğu gibi evlerini ve mallarını almaları için haberciler gönderdi.

Murad'ın şehri tekrar eski sakinlerine vererek önceki haline <519> getirme düşüncesi övgüye değerdi. Bizim kendi günahlarımız engel olmasaydı bu kısa zamanda olacaktı. Murad, insancıl bir düşünce ile şehri yeniden kurmak, halka serbesti vermek ve yukarıda değindiğimiz üzere, daha önce olduğu gibi evlerini ve diğer gayri menkullerini bağışhıyarak, güvenlik içinde bunlara sahip olmalarını istedi. Sonra yemin ederek muhafızlarına dedi ki: "Esirleri bağh olarak eşyaları ile birlikte bu kadar uzak yerlere götürseydik haksızlık etmiş

olacaktık. Şimdi onları isterseniz parasız olarak veya bunları biz ödiyerek serbest bırakalım". Murad'ın teklifini işitenler onu övdüler ve bu teklifi yürürlüğe koymasını rica ettiler. Fakat diğerlerinden daha yüksek rütbeli olan bir kumandan sadece bu teklifi kabul etmemekle kalmayıp, diğerlerinden daha yüksek olduğu için de mümkün olduğu kadar bu isteği engelledi.

Benim inancıma göre, diğer vuku bulanlar gibi, bu da bizim kendi günahlarımızın mahsulüdür. Bazıları benim bu sözlerimi ne kulak açıp dinliyorlar ve ne de Tanrı'nın emirlerini dinlediklerinden kendilerini suçlu sayıyorlar. Başlarına gelenlerin sebeplerinin de kaderleri olduğunu düşünüyorlardı. Ben ise bunların hepsini Tanrı'nın bizi cezalandırmak ve doğru yola sevk etmek için verdiğine inanıyorum. Çünkü, kutsal kitapların da anlattıkları gibi, bütün bu büyük felâketler geride kalanlar akıllarını başlarına alsınlar diye vuku buluyordu. Zira Tanrı, bütün toplum günahları için yine bütün toplumu cezalandırır.

Söylediğim gibi, Türkler şehirden elde ettiklerini aralarında bölüştüler. Murad, sadece şehri insansız olarak alarak, bütün evleri ve diğer gayri menkul malları, serbest bırakılmış olan ilk sahiplerine verilmesini emretti. Kendisi şehirde vuku bulmuş olan kötülöklere şunu ilâve etti:

Şehrin ortasındaki Meryem Ana'ya ithaf edilmiş olan Ahirpietos'un büyük kilisesini zaferi ve yapılan işgali sembolize için, eski zamanlardan beri Prodromos adı ile anılan kutsal manastırı da, seneler öncesinden Selânik'in Türkler tarafından alınmış olmasını belirtmek için zaptederek her ikisini de câmi haline çevirdi. Bundan başka, Edirne'de inşa ettiği bir hamamın döşemesini kaplamak için, bin kadar mermer toplayıp oraya taşımaları için adamlar gönderdi. Bu mermerler, gönderilen adamlar tarafından kutsal kilise ve manastırlardan hesapsızca çıkarıldılar.

- XIX -

Söylediğimiz gibi haberciler, memleketin birçok yerlerine giderek, sadece seneler öncesinden devamlı eziyetlere dayanamayıp şehri terk eden ve orada bulunan Selâniklileri değil, aynı zamanda esir olup herhangi bir şekilde hürriyete kavuşanları da şehre geri dönmeye mecbur ettiler. Çünkü Tanrı seven bir çok kişiler ve bilhassa

birçok iyi huyları yanında bir de ihtiyacı olanlara her defasında iyilik eden Sırp Kırâlı da, bizi kurtarmak için istekle harekete geçtiklerinden, serbest bırakılanların sayısı epey çoktu. Sırp Kırâlı kendi güvendiği adamlarına para vererek bunları esirlerin hürriyeti için harcamalarını emretti. Bundan başka türlü de yapmadılar. Bunlar bu paralarla birçok esirleri satın aldılar. Ve bu esirler şehre tekrar geri döndüler. Şimdi başka yerden dönenlerle sayıları bin kadar olduğunu tahmin edebiliriz. Eğer birisi onlarla şehirde oturan Türkleri hesabedecek olursa, aşağı yukarı sayılarını ikibine çıkartabilirdi.

(Böylece) Selânik'in ilk güzelliğine tekrar kavuşacağını, dindarlığın tekrar gelişip daha önce olduğu gibi yayılacağını düşünüyorduk. Bunlar şayet tekrar bizim günahlarımız engel olmazsa ve kötülük yer bulmasaydı belki olabilirdi.

Çünkü şehir esir olduğu zamandan beri Murad, her şeyi bütün yapıları, mülkleri, kutsal kilise ve manastırları, bunların gelirlerinin herhangi bir şekilde esirlikten kurtularak şehre dönen bizlere geri verilmesini ferman ve emirlerle bağışlamıştı. Her yerden gelenlere <522> hürriyetleri iade olundu ve hepsi evlerini ve servetlerini tekrar geri aldılar. Selânik'te her şey düzene girmeye ve halk ikinci defa tekrardan çoğalmaya ve şehir yeniden inşa edilmeğe başlandı. Despot seçildi, kilise tekrar teşkilâtlandı ve ilk nizâmını aldı. Keşişler tekrar manastırlarına sarıldılar ve onların gelişmesi için gayretle çalışmaya başladılar. Hepimiz bu tath ümitlerle besleniyorduk; kısacası, işgalden bize olan kötülükleri unutmaya başlamış, vuku bulan beklenmedik bu şeylerden sevinç duymaya başlayıp, şehrin mutlu devrine kavuşacağını ümit ederken tam o zaman bizdeki bir ata sözüne göre "İp koptu" ve tüm umutlarımız tersine döndü.

- XX -

Selânik'e tekrar dönen Murad (şehrin zaptından sonra ikinci veya üçüncü yıl olduğunu zannediyorum) şehri daha iyi görmek ve incelemek, güzelliklerinden faydalanmak, atası gibi (o da Selânik'e hâkim olarak bir çok iyiliklerle mükâfatlandırmıştı) cömertce büyük hediyeler ihsan etmek fikrini taşıyordu. Böylece bu fikirle gelmiş olmasına rağmen, kötü tavsiyelere uyarak pişman olup ilk fikrini değiştirdi ve zaptedildiğimiz zaman yapmadıklarımızı şimdi yapmaya koyuldu.

<523> Murad, şehrin her tarafını görüp orada dinlenmek sahip olduğu nimetlere doymak, ona iyi davranıp bize iyilikler bahşedeceğine hepimizi inandırmıştı. Fakat, insanın rüyasında görse inanamıyacağı bir karar aldı. Bu karar, ilk önce bütün manastır ve kiliselerimizi ellerimizden almak ve onların bütün gelirlerinden, mal ve mülklerinden mahrum bırakarak bizi zor duruma sokmak idi. Bu da çok vakit geçmeden vuku buldu. Daha sonra bütün evlerin ve daha şehrin neyi varsa, orada olanların ve olmayanların mülklerinin ayrı ayrı hesap edilip kayda geçmesini emretti. Terkedip gidenlerin evlerini onları zaptedenlerin alması hususunda bir karar aldı veya ona öyle tavsiye ettiler. Fakat bu tam olarak tatbik edilemedi. Sağ olsun veya olmasın orada bulunmayanların evleri, bazıları sonradan gelecekler için muhafaza edilsin, bazıları da isteyerek veya zorla Selânik'te yerleşmeye gelecek Türklere ayrılınsın diye emir verildi. Ve bu böyle oldu.

<524> Şehrin mal ve mülkleri büyük bir dikkatle teker teker yazıldıktan sonra, bizden bazıları bu işte çok becerikli göründüler. Bunları kötülük veya kıskançlıklarından yaptıklarını sanıyorum. Fermana göre, bunları dikkatle saydıktan ve ikiye böldükten sonra, o zaman manastırların en büyük ve en güzellerini akrabalarına ve üstün memurlara hediye etti. Aynı şekilde evlerin en büyük ve güzellerini paylaştılar. Bize ise sadece, Despot çok gayret sarf ettiği için, katolik denilen dört kiliseyi bıraktılar.

Bütün diğer evlerin ve kiliselerin, başka yerlerden Selânik'te yaşamayı tercih edenlere ve Yenice'den gelen Türklere verilmesini emretti. Ovalık olan ve Selânik'in batısında bir günlük mesafede bulunan bu yerde, elverişli olduğundan veya ilk yerleşme merkezi olarak acele ile seçilmiş olmasından dolayı bir çok Türk oturuyordu. Murad'ın, Selânik'te ikâmet ederken bu yere gezinmek veya vahşi hayvanları avlanmak için nasıl gittiğini bilmiyorum. Yenice'de oturanlara süratle buradan kalkarak Selânik'te yerleşmelerini ve burasını boşaltmalarını emrini verdi. Emrin tatbiki için görevlendirilenler, Murad şehirden ayrılır ayrılmaz bütün arzularıyla bunu yerine getirdiler. Yenice'ye gittiler ve orada bulunan Türkleri ikna etmekten ziyade zorla, Selânik'e taşındılar ve emre göre, onlara kendi evleri yerine başka evler verdiler.

<525> Zannediyorum ki Murad, iki sebepten dolayı; birincisi, deniz kenarında olması ve çok insana ihtiyaç göstermesi nedeniyle daha iyi

korunmasını sağlamak. İkincisi de ithal edilecek her şeyin bulunduğu pazarı ile herkesi kendine çekecek ve ihtiyacı olanlar her çeşit ticaret mahmû orada bulacağı için, şehrin kolayca zengin olacağını düşündüğünden böyle bir emir verdi.

- XXI -

Durum bu şekli aldıktan sonra, sayıları aşağı yukarı bin kadar olan Türk şehri ellerine geçirerek bütün evleri ve kiliseleri kendilerine ev olarak almak suretiyle, bütün şehirde karmakarışık bir şekilde oturdular.

Şehir çirkinliği bir yas elbisesi gibi giydi ve kötü karar vuku bulduğundan, sahip olacağı güzellikten mahrum kaldı. Büyük bedbahtlıktan uzun zaman sahip olamadığı güzellikleri de kaybetti. Yer veya ateş yutmadığı veya yerden çıksın, gökten düşsün su onu örtüp boğmadığı için inleyip ağlıyor. Onu bu halde görmektense yer yüzünde hiç olmamak daha tercih edilirdi. Bazı kutsal evleri de söylediğimiz gibi, halkın oturacağı evler haline soktular. Peygamber ifadesi ile "balta ve kazmalarla Tanrı'nın kiliselerini yıkıyorlardı". İlk güzellik değerlerinden sadece bazı kalıntıları muhafaza ediyorlar. Bazıları ise, daha ziyade pek çokları, bir zamanlar nerede oldukları anlaşılmıyacak bir şekilde tamamen yıkıldılar. Çünkü malzemelerini çalıp, daha yeni binalara ve bilhassa şimdi şehrin ortasında gördüğümüz halk hamamına koydular.

Filân kilisenin şurada veya burada olduğunu ve her birinin ne gibi bir güzelliğe sahip olduğunu şimdi en yaşlılardan işitmek mümkündür.

Bütün şehre yayılmış olan kiliseler bu hale geldi. Yukarıda sözünü ettiğimiz manastırlar ise, kötü bir şekilde keşişleri kovarak başka şehirlere gitmeye mecbur bırakmaları nedeni ile sadece boş kalmaları değil, aynı zaman da güzelliklerini de almış olduklarından görenler için acıya sebep oluyorlardı. İnşa edilmeleri ve süslenmeleri için baştan gerekmiş olan bütün mermer ve diğer malzemeleri sökerek, istiyenin çalması için bıraktılar. Şimdi herkes onlara çirkin bir manzara gözü ile bakıyor ve bütün ruhları göz yaşı ile dolduruyorlar.

Eğer Murad, şehir için bu kadar iğrenç bir karar almasaydı ve bu hale gelmeseydi, bir çokları, Selânik'i kendi doğmuş oldukları şehire tercih edecekler ve şehir Hristiyanlara yakışır bir şekilde

<527> keşişlerle, neşe ve sevinçle dolu olacaktı. Fakat şimdi sadece sene-lerden beri özleyip de gelenler değil, fakat ümidimiz tamamen boşa çıktığı için, geldiğimize biz de pişman olduk. Çünkü söz gelişi her şey altüst olmuştu. Şehirde, açık denizde felâketlerle çevrilmiş, her gün delice esip onu sarsan, bunaltan, başını döndüren ve iyi bir hava bulup sulh ve sükûnet bayrağını çekeceği ve emniyet demirini atarak hareketsiz kalacağı bir limana varmasına müsaade etmeyen rüzgarlar gibi dolaşıp duruyordu. Bunu da Tanrı ve onun açıkca yol göstermesi yapabilecek; yani üzerimize gelen kocaman dalgaları hafifletecek, bizi sükûnete götürececek, kurtuluş bahşedecek ve bundan sonra yönümüzü (iyiye doğru) değiştirip ikinci bir yolculuk yaptıracak ve her şey yurttaşımız Treopevhos ve Martis'in (Aya Dimitrius) aracılığı ve şehrin dümenini tekrar eline alıp kendi kuvvetini bu kadar büyük felâketler denizine karşı kullanması ile her şey iyiye ve şehrin yararına dönecek. Tanrının kendisini kızdırdığımız her şey için bizim acımızı paylaşmasını ve insaf etmesinin gecikmemesini diliyoruz.

- XXII -

<528> Şimdiye kadar izlediklerimiz bunlardır. Bazılarını vaktimiz olmadığı ve de anlatmağa muktedir olamadığımız için bunları kendi arzumuzla terk ettik. İsteğini red edemediğimiz ve de seni dinlemediğimiz ithamını istemediğimiz için, elimizden geldiği kadar bu hikâyeyi ele aldık. Bunları daha başka bizim kudretimizden daha fazla bir şey göstermeden söz vermiştik. Bunun için eğer gerçekten sizin arzunuz ve meseleniz için değerli bir şey yapabildiysek bunu size ve bizim için yapmış olduğunuz dualara borçluyuz. Her şeyde şansız olduğumuz görülürse ki bu mümkündür, mükâfatımız ne olursa olsun, senin de bunu paylaşman doğru olacaktır. Çünkü cahil olduğumuz halde bizi bir şey zannederek, bizden bu derece büyük bir iş istedin. Her zaman ileri sürdüğümüz gibi aşında hiç bir şey değiliz. Ben, bununla beraber, saygı değer Rahip, bana dualarını bağışlamayı çok rica ediyorum. Çünkü hakikaten kendim de bir çok kusur olduğumu hissediyorum ve bunları temizlemem için dualarının yardımı ihtiyacım var.